

[RECENSIE]

Johan de Boose, *Bloedgetuigen*, Antwerpen, De Bezige Bij, 2011, 736 pp., ISBN 9789085422655

Wetenschappelijke tijdingen heeft niet de traditie om proza te bespreken. Voor *Bloedgetuigen* van de Vlaamse schrijver Johan de Boose wordt een uitzondering gemaakt omdat de vuistdikke roman een bijzonder historisch gehalte heeft en een onderwerp aansnijdt dat nauw aansluit bij de interessesfeer van dit tijdschrift.

Bloedgetuigen is een complexe roman waarin vier verhaallijnen in elkaar geweven worden die samen de twintigste eeuw overspannen met de Tweede Wereldoorlog als centraal punt. Naast de twintigste eeuw zelf die als een soort cynische allegorie aan het woord komt en twee Russische verhalen, is er het verhaal van Jean – roepnaam Johan – Martin, een jonge Vlaming die naar het oostfront trekt en daarmee de droom – of is het de nachtmerrie? – van zijn vader Martin Martin vervult.

De roman reflecteert over de verhouding tussen moraal en geschiedenis. Het is een thema dat de romancier beter en dieper kan exploreren

1. L. Wils, 1830: van de Belgische protonatie naar de natiestaat, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 66, 2007, nr. 3, pp. 199-227 en nr. 4, pp. 303-321; ook in L. Wils, *Van de Belgische naar de Vlaamse natie. Een geschiedenis van de Vlaamse Beweging*, Leuven-Den Haag, 2009. P.L.G. van Velzen, *De ongekende ministeriële verantwoordelijkheid*, Nijmegen, 2005. In de *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, vol. 121, 2006, nr. 2, p. 337, schreef Maarten Prak: "Nederland was immers in 1806, 1816, 1826, 1836 en 1846 een veel ondemocratischer land dan in 1796 of zelfs 1786."

dan de historicus dat kan, omdat hij de vrijheid heeft personages te boetsen die hun diepste gedachten blootleggen, waar het de historicus doorgaans aan bronnen ontbreekt om die diepgang te bereiken. Maar dergelijke exploratie wordt maar interessant vanuit historisch oogpunt als de romanschrijver een geloofwaardig personage borstelt en in een historisch correcte context plaatst. Johan de Boose doet dit uitstekend. Hij bezit een grondige kennis van de historiografie. De auteur hangt een geloofwaardig beeld op van het Vlaams-nationalisme in het interbellum en de oorlog als een biotoop waarin het hoofdpersonage Johan Martin zich gestuwd weet in zijn keuze om zich voor het Vlaams Legioen te melden. Oostfronters als Johan Martin zijn een topos in de Vlaamse literatuur van Jan Gillis in *Zwart en Wit* van Gerard Walschap uit 1948 over Paul Danneels in *Aanvaard het leven* van Filip De Pillecijn tot Marcel uit *Marcel* van Erwin Mortier uit 1999 en tientallen andere Vlaamse romans waarin oostfronters het hoofdpersonage of een belangrijk nevenpersonage zijn. Johan de Boose plaatst zijn Johan in een rijkere en beter gesitueerde context dan alle voorgaande romans en het opgeroepen beeld is vanzelfsprekend kritisch. Als Martin Martin, de vader van Johan, in 1943 het telegram ontvangt waarin gemeld wordt dat zijn zoon gesneuveld is nabij Krasny Bor aan het Russische front, en hij zijn radeloze en woordeloze vrouw moet trotseren, raadt hij haar gedachten. Ze verafschuwt zijn politieke idealen omdat ze mensen in het verderf storten. Het doet denken aan wat de Gentse historicus Jan Dhondt al in 1972 schreef in een bespreking van *De Kwade Jaren* van Arthur de Bruyne.¹ Tegenover de apologetische geschiedschrijving over oorlog, bezetting en Vlaamse beweging waar de Bruyne model voor stond, moest er een vlijmscherpe analyse komen van het kleinburgerlijke gevoelsnationalisme dat de radicale Vlaamse beweging kenmerkte. *Bloedgetuigen* draagt er zeker toe bij.

Maar toch bouwt Johan de Boose ook een bewoonbare geschiedenis voor Johan en Martin Martin. Zij behoren tot een Vlaamse cultuur die was wat zij was en die dan ook niet moet worden geridiculiseerd, gebanaliseerd of gekarikaturiseerd. De aanvaarding van het rechtse kleinburgerlijk gevoelsnationalisme en de centrale plaats ervan in de Vlaamse samenleving maken ruimte vrij voor een kritiek die niet vrijblijvend is.

Een voorbeeld om over na te denken: Jef Turf schreef in 1971 in het voorwoord van *Partizanen in Vlaanderen* (1971) waarin Louis Van Brussel verslag doet van zijn activiteiten als Commandant van het Leuvense Korps van de Gewapende Partizanen: *“Er bestaat in Vlaanderen geen verzetsliteratuur, die naam waardig. Er bestaat wél een uitgebreide collaboratieliteratuur, die tracht de Vlaming te vereenzelvigen met het slachtoffer van de repressie. Deze vaststelling (...) situeert de schrijvende*

1. *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg. 3 (1972), nr. 3-4, pp. 46-48.

Vlaming.” Turf deed zijn vaststelling een kwart eeuw na de oorlog en enkele jaren na het symbolische jaar 1968. Het begrip ‘schrijvende Vlaming’ kan als een pars pro toto doorgaan voor de publieke opinievormers in Vlaanderen die dus volgens de toenmalige voorzitter van de Vlaamse vleugel van de Belgische communistische partij het verzet uit het collectieve geheugen van de Vlamingen wegwisten door het dood te zwijgen, terwijl de repressie en dus de collaboratie zo werden voorgesteld dat de Vlaming er zich mee kon vereenzelvigen.² De eerste vaststelling is 40 jaar later nog steeds geldig, de tweede vaststelling niet meer, al blijft in de Vlaamse literatuur de collaboratiegeschiedenis zoals gezegd toch wel ‘bewoonbaar’.

Verbazender is dat mensen als bijvoorbeeld Robert Mussche dakloos blijven in de hedendaagse Vlaamse literaire verbeelding van de bezetting. De antifascistische Vlaming uit Gent, vertaler en bewonderaar van Garcia Lorca, adoptievader van een Baskische vluchteling uit de Spaanse burgeroorlog, tijdens de bezetting actief in de sluiipers van het linkse Onafhankelijkheidsfront en in de laatste dagen van de oorlog gewelddadig om het leven gekomen, wordt door Rudi Van Doorslaer in *Gekleurd Verleden* ‘een bescheiden lichtbaken in duister Vlaanderen’ genoemd. Een van die zeldzame vooroorlogse Vlaamse progressieve intellectuelen, weggeveegd door een oorlog waarin hij zich engageerde.³

[Bruno De Wever]

-
2. Voor een ruimere analyse zie: K. Aerts & B. De Wever, Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg. 42, 2012, nr. 2-3, pp. 78-107.
  3. R. Van Doorslaer, *Een bescheiden lichtbaken in duister Vlaanderen*, in: Br. De Wever, M. Van Asch & R. Van Doorslaer, *Gekleurd verleden. Familie in oorlog*, Tielt, 2010, pp. 110-117.